

РЕЦЕНЗИЯ
на дисертационен труд
За получаване на образователната степен
“ДОКТОР”

Автор на дисертационния труд: ас. Велислава Николаева

Тема на дисертационния труд: Оценка на инвестиционната дейност на малки и средни индустриални предприятия

Рецензент: доц. д-р Миглена Темелкова,
Факултет МИА, ВСУ „Черноризец Храбър”

Основание за настоящата рецензия е решение на Катедрения съвет на катедра „АУ” с Протокол №..... от 2011 г.

Дисертационният труд на докторантката ас. Велислава Николаева е с обем 212 стр. Структуриран е във въведение, четири глави, заключение, библиография с 261 заглавия, от които 64 на латиница и 6 приложения. Не е представен акт за внедряване и служебна бележка, включително и за очакван икономически ефект.

1. **Актуалността** на дисертационния труд се определя от важността на разглеждания в нея основен проблем – оценяването на инвестиционния избор на малки и средни индустриални предприятия като основа за формиране на конкурентни предимства. Като изследва същността и развитието на малките и средните индустриални предприятия в контекста на интеграционните процеси и иновациите като реална предпоставка за развитие на бизнеса, докторантката разработва теоретична постановка на обобщен подход за оценка на иновациите и инвестиционната дейност, но не синтезира модел за оценка на иновационната дейност на база инвестиционни потоци. Важно е да се отбележи експериментирането на разработения модел в реални производствени условия и очаквания икономически ефект от приложението му.

1.1. По отношение на формулираната **изследователска цел**:

Да се проучи и определи ролята на финансово-икономическия анализ на планираните иновации за развитието на малкото и средно индустриално предприятие и да се разработи обобщен подход за финансово икономическа оценка на осъществяваните иновации, включващ в себе си и реалните опции. На основата на критично изследване на теоретичните постижения, да се изяснят особеностите на малките и средни индустриални предприятия.

1.2. **Задачите** на дисертационния труд:

Да се проследи теоретичната дискусия за използваните в дисертационния труд понятия, свързани с предприятието, иновациите, оценката на планираните иновации, като се посочи и авторовото виждане.

Да се анализира състоянието на малкия бизнес в България, да се идентифицират основни проблеми пред тяхното развитие и да се формулират препоръки за тяхното преодоляване.

Да се направи критичен анализ на традиционните подходи за финансово икономическа оценка на планираните иновации и да се обоснове необходимостта от използването им в малките и средни индустриални предприятия. В сравнителен план да се изследва подходът на реалните опции, като средство за вземане на решение, за реализирането на дадена иновация.

Да се разработи обобщен подход за финансово икономическа оценка на планираните иновации и свързаните с тях дейности.

Да се апробира в практиката приложимостта на предложеният подход за финансово икономическа оценка на иновационната дейност. Да се формулират и предложат препоръки за повишаване на качеството на оценяване на планираните иновации и свързаните с тях дейности в малките и средни индустриални предприятия.

2. Докторантката е направила в **Глава първа** литературен обзор, свързан с дефинирането, развитието и открояването на основните характеристики на малките и средни индустриални предприятия.

2.1. Като разглежда обобщено индустриалното предприятие като отворена, социална, икономическа, техническа производствена система, докторантката развива свое авторово виждане за същността на малкото и средно индустриално предприятие.

2.2. Систематизирайки разработките на голям брой автори, докторантката излага становищата им относно същността и развитието на малките и средни предприятия, идентифицирани от конкретната им среда на конкурентоспособност.

2.3. На база на разглежданите проблеми докторантката описва и анализира основните приоритети на Националната стратегия за насърчаване на МСП, структурата на съществуващите юридически лица, както и на съществуващите МСП, критериите за определянето на вида им, значението им за икономиката, както и сравнението на МСП в България според действащото законодателство и според Европейската дефиниция. Докторантката предоставя данни за развитието на МСП приоритетно за периода 2005-2009 година.

2.4. Съществено място в дисертационния труд е отделено на ефективността на дейностите, осъществявани в малките и средни индустриални предприятия – проследени са факторите и показателите за оценка, критериите за определяне на ефективността, видовете ефективност. Предоставени са данни за ефективността на дейността на МСП, както и на нормата на печалба на предприятията от нефинансовия сектор.

2.5. В заключение докторантката извежда 3 основни извода:

✓ Поради своята численост и пазарно присъствие малките и средни предприятия в България са в основата на икономическото стабилизиране и прогрес. Заедно с това, са подложени на натиск от страна на различни институции, което затруднява тяхното развитие.

✓ Върху дейността на малките и средни индустриални предприятия (МСИП) въздействат различни фактори. Значението на идентифицираните фактори е променливо във времето, което извежда на преден план въпросите, свързани с формирането и развитието на конкурентните предимства.

✓ Малките и средни индустриални предприятия могат да формират конкурентни предимства по различен начин и трябва да се възползват от това, за да се развият и оцеляват. Един от подходите за определяне на конкурентните предимства е оценката на ефективността от извършените дейности. По този начин се обосновава необходимостта от разработването на достъпен за прилагане инструментариум, с който да се осъществява тази оценка.

3. В **Глава втора** на дисертационния труд докторантката се занимава с иновациите в малките и средни предприятия като предпоставка за развитие на бизнеса. Направен е литературен обзор по изследваната проблематика.

3.1. Докторантката прецизира дефиницията за „иновация“, характеризира иновационната политика в малките и средни предприятия от гледна точка на тяхната среда и конкурентоспособност.

3.2. При проследяването на иновационната политика в МСП се дават структурата на Националната иновационна система, факторите, влияещи върху иновационната дейност, областите на анализ на иновационната дейност в малките и средни индустриални предприятия, разходите за НИД в периода 2000 – 2010 година, направените нововъведения за 2007, 2008 и 2009 година.

3.3. Анализирайки инвестиционната дейност и финансирането на иновациите в малките и средни индустриални предприятия, докторантката се впуска в обстоятелственост по отношение на структурите, финансиращи иновативната дейност на МСП, синтезира данни, свързани с източниците за финансиране на иновации за периода 2005-2009 година.

3.4. Направен е опит да се изследва инвестиционния риск на МСП на база дисперсия и стандартно отклонение.

3.5. В края на втора глава са синтезирани 4 извода:

✓ Описаните, изследвани и анализирани различни аспекти на иновационната дейност в малките и средни индустриални предприятия, са използвани за идентифициране на проблемни за нея области и за формулиране на препоръки за тяхното преодоляване.

✓ Установено е, че осъществяването и планирането на иновации и свързаните с тях иновационни дейности, е следствие от реакция към средата, или внедряването на добри практики, и по-рядко на регулярно осъществявана политика.

✓ Иновационната дейност на българските малки и средни индустриални предприятия рядко се разработва като дългосрочна фирмена политика и най-често се свежда до реорганизация на процесите и усъвършенстване на създаваните продукти.

✓ Извършеният анализ на иновационната политика в страната откроява водещата роля на иновациите при формиране на конкурентоспособен бизнес, но е обосновано виждането, че предприетите мерки за тяхното подпомагане са недостатъчни.

4. Разработените в предходната глава теоретични проблеми са в основата на разработения в **Глава трета** обобщен подход за оценка на иновациите и иновационната дейност. За тази цел са решени следните по-важни задачи:

4.1. Установена е зависимостта между ефективност, инвестиционна дейност и финансиране на иновациите. Установена е необходимостта от входно-изходна информация, изследвана е характеристиката на основните области за анализ, структурирани са критерии за определяне на ефективността, откроява се съвкупността от фактори, влияещи върху ефективността и са определени видовете ефективност;

4.2. Анализирани са традиционните подходи за оценка и анализ на вложените средства за осъществяване на иновации и иновационна дейност и подхода на реалните опции за оценка на инвестиционната дейност.

4.3. Подбрани са критерии за оценка на възможните резултати по различните динамични методи, както и подходи за оценка на реални опции. Диференцирани са променливите, които управляват стойността на реалните опции, както и конкретните влияния върху тях.

4.4. Обобщен е подход за оценка на средствата за иновации, базиран върху изчисляването на NPV (нетната настояща стойност) и ROA (анализът на реалните опции). Определени са етапите на подхода за оценка на средствата в иновации.

4.5. Обособени са 3 извода в края на третата глава:

✓ Анализът на използваните показатели за оценка на иновациите и свързаните с тях дейности показва, че за най-често използван и популярен, се възприема нетната настояща стойност. Чрез него се обосновава финансово-икономическата целесъобразност на планираните иновации. Използването му безспорно улеснява и

подпомага вземането на решение относно бъдещето на иновацията, но оценява процесите, без да отчита промените в бизнес средата. Това налага да се прецизира и усъвършенства настоящият инструментариум.

✓ Разработеният обобщен подход за оценка на иновационната дейност е базиран на взаимното обвързване между познатите в литературата показатели и подходи за оценка, с този на реалните опции и се реализира в следните фази:

- Предпоставка за оценка – наличие на планирана иновация;
- Входно изходни информационни и парични потоци;
- Симулация и експериментална проверка според описания алгоритъм на обобщения подход;
- Избор на решение.

✓ Резултатното приложение на разработеният обобщен подход, като средство за подпомагане на управленската практика, се обуславя от спецификата на планираните иновации и дейностите свързани с тях, аналитичните умения на фирменото ръководство и степента на неопределеност на бизнес средата.

5. Експерименталната част на дисертационния труд (**Глава четвърта**) е проведена в “С-Прес” ООД, гр.Варна. След кратко представяне на предприятието е реализирана оценка на ефективността на иновационната дейност на фирмата по определени ключови фактори. С този експеримент докторантката прави опит да докаже теоретичната постановка и практическата приложимост на предложения от нея подход за оценка на иновациите.

За посочените резултати от проведения експеримент не е представен официален документ от предприятието за очакван икономически ефект.

Самото провеждане на експеримента и резултатите от него показват не само висока степен на теоретична подготовка на докторантката, но и способността ѝ да проведе и практическата част на експеримента.

Докторантката извежда 3 обобщения и изводи по четвъртата глава:

✓ Изследването и апробацията на обобщения подход показаха, че в избраното предприятие има не добре работеща система за оценка на средата и в частност на планираните иновации, често основаваща се единствено на вижданията и очакванията на мениджъра. Това аргументира установената необходимост от усъвършенстване на познатия инструментариум за оценка, в работещ подход, достъпен за приложение в малкото и средно индустриално предприятие и използващ немного сложен математически апарат.

✓ Използваният инструментариум в предложения за апробиране обобщен подход за оценка е познат (определянето на нетната настояща стойност), но начинът на прилагането му, представлява новост за мениджъра на предприятието.

✓ Резултатите от експериментирането доказват приложимостта на разработения обобщен подход за оценка на иновационната дейност, а именно оценката на планираните иновации, като управляван процес, който позволява вземането на решения при отчитане на неопределеността в средата.

6. В дисертационния труд са посочени **5 приноса**, които могат да бъдат приети. Може да се приеме, че са налице 1 научно-приложен и 4 приложни приноса. Тези приноси включват:

6.1. Оценено е настоящото състояние на малкия и среден бизнес в България, идентифицирани са основни проблеми пред тяхното развитие и са предложени мерки за тяхното преодоляване.

6.2. Анализирани и синтезирани са методи и показатели за финансово-икономическа оценка на иновациите и свързаните с тях дейности и приложимостта им в малките и средни индустриални предприятия.

6.3. Аргументирани е необходимостта и полезността от усъвършенстване на съществуващият инструментариум на планираните иновации и свързаните с тях дейности.

6.4. Разработен и въведен е нов обобщен подход за финансово икономическа оценка на планираните иновации и свързаните с тях дейности, интегриращ традиционни подходи за оценка и този на реалните опции. Предложен е алгоритъм за провеждане на оценката, според логиката на разработения подход.

6.5. Апробиран е в практиката разработеният подход в конкретно, отговарящо на възприетите ограничения и работни дефиниции предприятие. Формулирани са изводи и препоръки за усъвършенстване на използваният инструментариум в практиката на малките и средни индустриални предприятия.

7. Публикациите в дисертационния труд са 4. В тях в общи линии са отразени основните приноси от дисертационния труд.

Не ми е известно да са цитирани от други автори.

8. Преценявам, че приносите са лично дело на докторантката, които тя е постигнала сама под ръководството на научния си ръководител.

9. По дисертационния труд бих направила следните **бележки**:

9.1. В обзорната част докторантката излага становищата на цитираните автори, без обаче в достатъчна степен да излага свои съображения и коментари. Една част от обзора има характера по-скоро на изложение в учебник. На места в обзора и в другите глави липсва цитиране на използваните автори.

9.2. В първата глава са изложени понятия, които са фундамент не само на дисертационната работа, но и на икономическата теория и теорията на мениджмънта, но не се извеждат проблемни теми в областта на дефинирането, съществуването и развитието на МСП и тяхната среда, които да провокират изследване, анализ и решение в хода на дисертационния труд. Не става ясно защо докторантката се занимава ту само с особеностите на МСП, ту с характеристиките на индустриалните малки и средни предприятия. С оглед на това бих казала, че първата глава е предимно теоретична, но не и аналитична, липсва ясна авторова гледна точка и не откроява проблематика, представляваща интерес за дисертационно изследване.

9.3. В глава втора не се извеждат проблемни области, свързани с прилагането, развитието и разширяването на иновационната дейност. Не са открити задачите, произтичащи от риска и възможностите за неговото управление, чиито отговор е важен за същността на дисертационното изследване.

9.4. Изводите в края на втора глава се явяват отпразни теоретични постановки, но липсват открити теоретични противоречия и проблеми, чието решаване е наложително за изследването в дисертационния труд.

9.5. Всичко изложено до тук, сочи, че в теоретичния обзор в първите две глави на дисертацията не е логически проследена връзката „малки и средни индустриални предприятия – иновации – финансово икономическа оценка”, от която да произтече изследването на проблемните области в следващите глави на дисертацията.

9.4. В глава Трета намирам за недостатъчно обстойно посочването на силните и слабите страни на изследваните подходи – традиционните подходи за оценка и анализ на вложените средства за осъществяване на иновации и иновационна дейност и

подходът на реалните опции за оценка на инвестиционната дейност. Това води до неубедително доказване на необходимостта от интегрирано използване на традиционните подходи за оценка и анализ на вложените средства за осъществяване на иновации и иновационна дейност и подходът на реалните опции за оценка на инвестиционната дейност.

9.6. В глава Трета е представен алгоритъма на всеки един от изследваните подходи за оценка и анализ на вложените средства за осъществяване на иновации и иновационна дейност, но не е синтезиран алгоритъм на обобщения подход за оценка на инвестиционната дейност.

9.7. Няма разработена единна система от производствени и финансови показатели като основа на двата подхода за оценка на инвестиционната дейност в малки и средни индустриални предприятия.

9.8. Изводите в края на трета глава не посочват предимствата на обобщения подход за оценка на инвестиционната дейност.

9.9. По отношение на експерименталната част в глава Четвърта липсва доказателствен материал за постигнат икономически ефект от прилагането на обобщения подход за оценка на инвестиционната дейност.

10. Приложеният автореферат е разработен съгласно нормативните изисквания на ВСУ "Ч.Храбър" и може да се отбележи, че вярно и точно отразява дисертационния труд.

11. Познавам лично докторантката. Общото ми впечатление от нея е, че тя е амбициозен научен работник и преподавател. Същата е докторант към катедра "АУ" към ВСУ „Ч. Храбър” и води занятия от дисциплини в областта на мениджмънта.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Като имам предвид актуалността на разглежданата проблематика, посочените приноси и възможността за практическото им приложение, считам че би могло да се приеме, че дисертационния труд на ас. Велислава Николаева отговаря на общоприетите изисквания. Поради това си разрешавам да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на ас. Велислава Николаева образователна и научна степен „доктор” по шифър 05.02.21 „Организация и управление на производството”.

Варна, 21.12.2011 г.

РЕЦЕНЗЕНТ:.....

/доц. д-р Миглена Темелкова/